

Färdesångare i ofredstid

Bortsett från Karin Boyes dikter, De sju dödssynderna, är det otvivelaktigt Johannes Edfelt och Gunnar Ekelöf som svarar för höstens rikaste lyriska instrumentering.

Sång för reskamrater (Bonniers 1941, 4:75) är Johannes Edfelts åttonde diktsamling. — I sin författares produktion kan den närmast jämföras med dikterna från 1932 och 1934. — Efter några famlande och osäkra ackord (som närmast återfinns i samlingarna »Ansikten» och »Unga dagar») skänkte dikterna i **Aftonunderhållning** och **Högmässa** sin författare med en gång en välmeriterad plats bland våra främsta lyriker. De följande årens dikter underströk denna uppfattning, linjerna skars djupare i ett redan fixerat porträtt. Men några nya drag tillkom inte. Samlingarna **I denna natt** (1936) och **Vintern är lång** (1939) verkar vid förnyad bekantskap säregt statiska med föga variationer vare sig i versschemat eller motivvalet. — Den senaste samlingen, **Sång för reskamrater** betyder allt igenom en frigörelse och förnyelse. Och den har skett åt rätt håll, till det enkla och osökta. Kanske man därvid främst vill stanna vid dikten **Osynligt land**. De inledande stroforna lyder:

Långt från kommandoropen,
långt från städer i brand,
långt från krevaden och gropen
ligger det, själens land.
Skottet och skriket som sargar
kniven som sönderskär
den som blev varg bland vargar,
finner du inte där!

Järnålder heter en av Johannes Edfelts föregående diktcyklar. Liturg i vargatider, har han kallat sig själv. Det var åren innan det nya stora kriget brutit ut. Edfelts poesi var då profetia. Innerligt önskar man, att så är fallet nu med. Att poeten är profet. Ty det märkliga inträffar, att just i massmördandets högsåsong denne sångare sjar om frid och försoning:

Du som skapat tystnad ovan hetsen,
lindring där en järnhand fallit tungt,

låt den jordiska familjekretsen
vila i din stillhets medelpunkt
och som barn i moderliv förnimma,
att din frid är ousligt god
— nu i dödens, nu i livets timma,
här vid gränsen mellan ebb och flod!

Och andra dikter (Kontrapunkt, Requiem för drunknande, m. fl.) är skrivna av en mästare, som ej nöjt sig med att variera en tidigt uppnådd virtuositet. — Men den äldste av alla dessa dikter (den som man ständigt måste återvända till och läsa om) är emellertid stroforna som fått titeln **De döendes ögon**:

Så obönhörligt sant är inget
som avskedsblickens stumma tal.
Där famnar evigheten tinget:
väldiga rymd och lilla kval!

O, det är ögon utan lystnad!
Klart säga de vad livet var.
— Så blir de sakta marmortystnad,
oändlig, öppen, ofattbar.

Johannes Edfelts diktsamling är i bästa mening så n g f ö r r e s k a m r a t e r, d.v.s. inga marschvisor, ej heller sånt skryt och skråll, som är till för att upprätthålla soldatandan hos anfallande trupper. **Sång för reskamrater** är inter av detta, dess strofer går som stafetter, som hemliga lösenord från man till man hos dem som redan vet sitt öde och in i det sista kämpar för en stor sak: den mänskliga gemenskapen.

FÄRJESÅNG (Bonniers 1941, 4:75) kallar Gunnar Ekelöf sin femte diktsamling. Trolltagen och starkt gripen återvänder man om och om igen till volymen, totalt förgäta det dagliga livets annars oavvisliga plikter. Ställd inför Gunnar Ekelöfs lyriska magi glömmar man både vardag och vana...

Litterära bedömare i dagspressen brukar begagna vändningarna »personlig accent» eller »personlig profil». I detta fall gäller inga dylika klichéer. Hos Gunnar Ekelöf möter oss en stämma så mäktig och djup (kanske den djupaste som under decennier talat på svenskt lyriskt språk) att man fullständigt bortser från allt vad accenter och

provinsialismer heter. Och profilen har författaren vänt emot oss i en face. Det är en levande människas ansikte som återspeglar lidandet hos människorna.

Först ett enda ord om Gunnar Ekelöfs litterära och lyriska utveckling. **Färjesång** måste betraktas som diktarens stora oavhängighetsförklaring gent emot en konstnärlig form, som han redan tidigare nått upp till och utnyttjat (t. ex. i samlingarna **Sorgen** och **Stjärnan** och **Köp den blindes sång**). — Ekelöf har inte nöjt sig med att stanna vid rastställen som skänkt njutning, svalka och behagfulla utsikter. Ständigt har han tvingats (eller tvingat sig själv) att resa sig och gå vidare. Han vill nå fram till själva källorna (alltings källor, själva livets

och människoandens), även om källornas upplöste sker så långt bort man kan tänka sig från vykortens och vackerplanschörernas idylliska landskap. — **Färjesång** är en milstolpe på vägen till människokunskapens djupaste och ogenomträngligaste trakter. Färdemannen har i ett lyckligt ögonblick vänt sig om och kastat en handfull dikter till oss som står långt bakom och endast på största avstånd kan betrakta hans djärva vandring. Den är djärv men inte besinningslös, dikterna i **Färjesång** visar, att färdemannen har tillgång till en underbar kompass, som säkert för honom genom okända och outforsgade marker.

I en not utbrister Ekelöf: beskyll mig
Forts. på sista sidan.

Färdesångare

Forts. fr. sid. 5.

inte för défaitism! Diktaren kanske då tänker på att han inte skrivit (eller ens försökt skriva) något slags hurtig marschvisa, som kan prisbelönas som radiokuplett, användbar bland de statliga hejaramsorna för nya stora penningoperationer. — Ekelöf anmärker själv apropå de dikter han varnat för att inte uppfattas som défaitistiska: **Jag har närmast åsyftat en utveckling av den demokratiska attityden till en försvarsattityd mot varje form av totalitär narkos, också mot varje slag av lättköpt säkerhets känsla och tillförsikt. Vi måste genomgå ett slags Elevis för att kunna leva.** — Det är en diktares stora och stränga proklamation, vilken kommer att hålla länge sedan alla aktuella partiprogram brutit samman och fallit i smulor. Den person som skrivit en principförklaring likt den här ovan återgivna — karaktärsfast och ogrumlat ren till sitt syfte och mening — kan aldrig beskyllas för självuppgivelse i någon form.

Men dikterna? — Gunnar Ekelöfs dikter är av sådant inre format, att de ej låter fånga sig i ett kort referat i en tidskrift, vars spalter inte tillåter alltför stort armbågsrum. — En av de centrala cyklarna i **Färjesång** heter »Tag och skriv». Om recensenten vågar göra en lättköpt travestering, skulle han uppmana varje verklig vän av lyrik: Tag och läs! — Ett citat som **Melancholica** kan ju profant kallas för défai-

Gunnar Ekelöf.

tism. Men det är i så fall en défaitism förvandlad i seger, gällande över större tidsmätt än dagens herrar, hetsare och propagandörer har till sitt förfogande:

Jag ser mig om och räknar mina segrar,
så få, och mina nederlag, så många...
I drömlandskap, där ännu dammet hägrar
av marscher, lika flyktiga som långa,
där ingen ger batalj och ingen vägrar,
ser jag dem vitna, benen av de många
kohorter önskningar, som varit mina...
Vid floden äntligen... att fri från plågor
av ökensyner, vattusprång som sina,
att glömsk av alla svar på alla frågor,
oron att växa, ångesten att tvina,
få vaggas av och an av dessa vågor,
som välva sina glasvalv över stranden,
att sköljas ut och in bland dessa stenar,
som ligger gråa, bäddade i sanden
vid denna gräns som skiljer och förenar
de lämnade och aldrig nådda landen,
är allt jag vill — som dessa döda grenar,
som dessa spillror efter skepp som brunnit,
som dessa kroppar, kolnade och brända...
Att föras bort tills stränderna försvunnit.
Att varken vända eller återvända.
Att varken lha förlorat eller vunnit.
— Det stora återtaget är till ända.

Josef Kjellgren.